

Warszawa, dnia 24 stycznia 2012 r.

RPO-672819-VII-720.5/11/MC

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z rewizytacji w Zakładzie Karnym w Nowym Wiśniczu
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 12 stycznia 2012 r., do Zakładu Karnego w Nowym Wiśniczu (dalej: ZK lub Zakład), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, Mechanizm). W podsumowaniu wizytacji wziął udział Rzecznik Praw Obywatelskich.

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, wizytujący sprawdzili na miejscu stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Zakładu przeprowadzonej w dniach 17 – 18 oraz 20 maja 2011 r.

W ramach rewizytacji:

- przeprowadzono rozmowy na temat funkcjonowania jednostki z Dyrektorem Zakładu oraz Zastępcą Dyrektora Zakładu;
- dokonano oglądu terenu jednostki oraz pomieszczeń we wszystkich oddziałach mieszkalnych, w tym: cel izolacyjnych, wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic, siłowni, biblioteki, radiowęzła oraz ambulatorium wraz z izbą chorych;

- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy ze skazanymi;
- przeprowadzono indywidualne rozmowy z osadzonymi.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, prof. Irena Lipowicz, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji przedstawili podczas podsumowania wizytacji Dyrektorowi jednostki i jego Zastępcy oraz Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Krakowie i przedstawicielom Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Krakowie oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.: Zarządzenie Nr 36/11 Dyrektora Zakładu Karnego w Nowym Wiśniczu z dnia 30 grudnia 2011 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego jednostki; plan szkolenia wewnętrznego funkcjonariuszy działu penitencjarnego; plan szkolenia zawodowego funkcjonariuszy działu ochrony; protokół z odprawy kierownictwa w dniu 23 maja 2011 r.; informacje o liczbie skarg osób osadzonych dotyczących Zakładu Karnego w Nowym Wiśniczu, złożonych w 2011 r.; informacje dotyczące działalności kulturalno- oświatowej w ZK w Nowym Wiśniczu w II półroczu 2011 r.; projekt planu finansowego na rok 2012 r.; zbiorcze zestawienie cel mieszkalnych; informację na temat obszarów objęcia skazanych pomocą postpenitencjarną; nagrania z zastosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej w II półroczu 2011 r.

2. Charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Nowym Wiśniczu jest jednostką typu zamkniętego, przeznaczoną dla mężczyzn recydywistów penitencjarnych. Pojemność Zakładu wynosi 438 miejsc. W dniu 12 stycznia 2012 r. w jednostce ewidencyjnie przebywało 419 osadzonych.

W jednostce funkcjonuje oddział terapeutyczny, którego pojemność wynosi 34 miejsca. W oddziale prowadzona jest terapia dla osób uzależnionych od alkoholu i uzależnionych od tytoniu, pacjentów ze zdiagnozowaną politoksykomanią oraz osób używających wszelkie dostępne środki

psychoaktywne. Ponadto, część oddziału I-go została wydzielona dla skazanych zakwalifikowanych do zakładu karnego półotwartego – cele mieszkalne pozostają otwarte od apelu porannego do godziny 18.00.

3. Stan realizacji zaleceń wydanych w wyniku wizytacji Zakładu przeprowadzonej w dniach 17-18 oraz 20 maja 2011 r.

Zgłoszone wówczas rekomendacje dotyczyły:

1. wyeliminowania nieprawidłowości w traktowaniu osadzonych przez poszczególne osoby z personelu jednostki;
2. potraktowania izby chorych oraz cel izolacyjnych zgodnie z przeznaczeniem, wyłączając je z listy cel branych pod uwagę przy stwierdzaniu występowania lub braku przeludnienia;
3. zapewnienia odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach kilkunastoosobowych;
4. przekształcenia cel mieszkalnych z niezabudowanymi kącikami sanitarnymi w cele jednoosobowe;
5. stworzenia właściwych warunków bytowych poprzez zapewnienie właściwej wentylacji cel oraz poprzez wyposażenie łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia przed upadkiem;
6. dokonania niezbędnych remontów w świetlicach oraz sali do ćwiczeń;
7. wymiany zużytego i zniszczonego sprzętu kwaterunkowego oraz doposażenie cel mieszkalnych w brakujący sprzęt kwaterunkowy;
8. zwiększenia oferty zajęć kulturalno-oświatowych;
9. zapewnienia wystarczającego i stałego dostępu do informacji dotyczącej praw pacjenta;
10. zapewnienia odpowiedniego funkcjonowania procedury skargowej;
11. uwzględnienia w Porządku wewnętrznym jednostki możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez osadzonych przebywających w III oddziale;

12. zapewnienia wystarczającego i stałego dostępu osadzonych do Kodeksu karnego wykonawczego i innych aktów prawnych oraz do orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka;
13. zabezpieczenia zamka w celach izolacyjnych przed możliwością zablokowania go przez osadzonych;
14. dokonywania na bieżąco napraw pojawiających się usterek.

Ad.1. Należy zaznaczyć, iż w ocenie Mechanizmu atmosfera panująca w Zakładzie jest dobra. Większość osadzonych pozytywnie oceniła sposób ich traktowania przez funkcjonariuszy. Jednakże część skazanych podała, iż w dalszym ciągu zdarzają się prowokacyjne zachowania ze strony funkcjonariuszy (oddział IV), a niektórzy z nich są złośliwi i zwracają się do nich po nazwisku (oddział V). Skazani skarżyli się również na sposób zwracania się do nich przez lekarza, który zdaniem osadzonych jest niekulturalny i zbywający.

Analiza dokumentacji wykazała, iż podczas odprawy kierownictwa jednostki w dniu 23 maja 2011 r. kierownicy poszczególnych pionów zostali zobowiązani do zwracania szczególnej uwagi na sposób realizacji obowiązków służbowych przez podległych funkcjonariuszy i pracowników, z uwzględnieniem właściwego traktowania i odnoszenia się do osób pozbawionych wolności. Ponadto, zorganizowano szkolenie na temat roli wychowawcy w kształtowaniu właściwej atmosfery podległej grupie wychowawczej. Dyrektor jednostki podjął zatem działania w celu wyeliminowania nieprawidłowości w traktowaniu osadzonych przez poszczególne osoby z personelu jednostki. Mechanizm zaleca, aby w ramach dalszych działań mających na celu wyeliminowanie ww. nieprawidłowości przeprowadzić szkolenia dotyczące budowania właściwej atmosfery w jednostce również dla funkcjonariuszy działu ochrony oraz pouczyć lekarza o konieczności właściwego odnoszenia się do skazanych.

Ad.2. W dniu wizytacji cele izolacyjne nie były zamieszkane, natomiast izba chorych wykorzystywana była zgodnie ze swoim przeznaczeniem – przebywały w niej wyłącznie osoby chore. Należy wskazać natomiast, iż analiza zestawienia

cel mieszkalnych w Zakładzie Karnym w Nowym Wiśniczu wykazała, iż pojemność jednostki tj. 438 miejsc, liczona jest wraz z pojemnością cel izolacyjnych (2 miejsca) i izbą chorych (5 miejsc). Miejsca te nie powinny być ujęte w ogólnej pojemności jednostki, a więc de facto jej pojemność liczy 431 miejsc. Zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie trybu postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów (Dz. U. z 2009 r., Nr 202, poz. 1562) z ogólnej pojemności zakładów wyłącza się miejsca zakwaterowania w celach mieszkalnych znajdujących się w oddziałach szpitalnych, oddziałach i celach wymienionych w art. 88a § 1 i art. 212a § 2 K.k.w., celach izolacyjnych, o których mowa w art. 143 § 1 pkt 8 K.k.w., izbach chorych oraz pomieszczeniach usytuowanych w domach dla matki i dziecka oraz oddziałach tymczasowego zakwaterowania skazanych.

Krajowy Mechanizm Prewencji pozytywnie ocenia fakt, iż zalecenie traktowania izb chorych i cel izolacyjnych zgodnie z ich przeznaczeniem zostało zrealizowane. W dalszym ciągu rekomenduje jednak bezwzględne przestrzeganie przepisów przywołanego wyżej rozporządzenia.

Ad.3. Powyższa rekomendacja nie została zrealizowana – w jednostce w dalszym ciągu funkcjonują cele wieloosobowe (17 cel mieszkalnych o pojemności od 10 do 17 osób), w których skazani mają do dyspozycji jeden kącik sanitarny. KMP ponownie zwraca uwagę, iż pomimo, że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, to jednak odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim z aktów prawa międzynarodowego należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają standardów minimalnych, tak aby można było mówić o poszanowaniu praw i godności przebywających w nich osób.

Usytuowanie łóżek w jednej z takich cel również budzi zastrzeżenia wizytujących, gdyż są ustawione bardzo blisko siebie, co może być przyczyną

konfliktów wśród osadzonych czy doświadczania szykan ze strony współosadzonych (np. cela nr 122).

Mechanizm ponawia rekomendację zapewnienia odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach wieloosobowych, jednakże biorąc pod uwagę, iż realizacja powyższej rekomendacji wymaga czasu i nakładów finansowych, KMP stoi na stanowisku, iż dopóki nie zostanie zrealizowane ww. zalecenie należy wydłużyć czas między pobudką a apelem porannym, aby każdy skazany mógł dokonać toalety porannej przed apelem. Z kolei z uwagi na wspomniany sposób usytuowania łóżek Mechanizm rekomenduje zmniejszenie pojemności cel kilkunastoosobowych, co tym samym wpłynie także na poprawę warunków sanitarnych w tych celach.

Ad.4. Zalecenie Mechanizmu przekształcenia cel z niezbudowanymi kącikami w cele jednoosobowe miało na celu stworzenie warunków zapewniających osadzonym prywatność i intymność podczas załatwiania potrzeb fizjologicznych. Dyrektor jednostki problem ten rozwiązał poprzez zabudowanie kącików sanitarnych w tych celach, przy jednoczesnym zachowaniu odpowiedniego metrażu.

W dniu wizytacji 3 cele dwuosobowe były odnowione i miały wyodrębnione oraz zabudowane kąciki sanitarne, natomiast w pozostałych celach, jak wynika z informacji uzyskanej od zastępcy Dyrektora jednostki, prace remontowe powinny zostać ukończone w I półroczu br.

Ad.5. Wentylacja w celach wizytowanych przez Mechanizm była sprawna, natomiast w dalszym ciągu łóżka piętrowe nie zostały wyposażone w drabinki i zabezpieczenia przed upadkiem. Dyrektor jednostki wyjaśnił, iż obecnie jednostka nie dysponuje środkami finansowymi, które umożliwiłyby realizację tego zalecenia.

Ad.6. Na podstawie przeprowadzonego oglądu jednostki należy stwierdzić, że wszystkie świetlice i sala do ćwiczeń zostały odnowione oraz wyposażone w niezbędny sprzęt kwaterunkowy oraz odbiorniki telewizyjne.

Ad.7. i Ad. 14. Przedstawiciele KMP przeprowadzając ogląd cel stwierdzili, iż stan ich wyposażenia był odpowiedni. Dyrektor Zakładu poinformował ponadto, że zużyty sprzęt kwaterunkowy jest sukcesywnie wymieniany, a usterki usuwane na bieżąco. Osadzeni w trakcie rozmów z przedstawicielami Mechanizmu nie zgłaszali uwag w tym zakresie, skarżyli się natomiast na zniszczoną odzież tzw. „skarbową” i stare materace. Należy jednak zauważyć, iż w celi nr 18 w dalszym ciągu były niesprawne okna – Mechanizm zwrócił na to uwagę w Raporcie z wizytacji z ubiegłego roku, ponawia zatem zalecenie naprawienia ww. usterki okna.

Ad.8. Z informacji uzyskanej od Dyrektora jednostki wynika, że oferta zajęć kulturalno-oświatowych została poszerzona m.in. o spotkania „Dyskusyjnego Klubu Filmowego”, w których uczestniczy ok. 25 skazanych. Ponadto, analiza dokumentacji wykazała, iż w II półroczu 2011 r. w jednostce organizowane były liczne wydarzenia kulturalno-oświatowe oraz prowadzono programy wychowawcze i profilaktyczne. Większość osadzonych w rozmowach z przedstawicielami Mechanizmu pozytywnie oceniała ofertę zajęć kulturalno-oświatowych, dodając, iż obecnie jest ona bogatsza oraz wszyscy skazani mają realną szansę skorzystania z niej.

Ad.9. W trakcie dokonywania oglądu wizytujący zaobserwowali, iż na ścianie korytarza w ambulatorium wywieszony został wyciąg z karty prawa pacjenta, natomiast informacja, że „Karta Praw Pacjenta” w pełnej wersji jest dostępna w ambulatorium, została zamieszczona na tablicach ogłoszeń w oddziałach mieszkalnych.

Ad.10. Podczas rozmów grupowych oraz indywidualnych osadzeni nie zgłaszali uwag dotyczących procedury skargowej. Z analizy dokumentacji wynika, że w 2011 r. załatwiono ogółem 243 skargi osadzonych dotyczące Zakładu Karnego w Nowym Wiśniczu, w tym dwie uznane za zasadne przez Centralny Zarząd Służby Więziennej oraz jedna przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich. W jednej ze skarg Centralny Zarząd Służby Więziennej uznał za zasadny zarzut

dotyczący przewlekłości prowadzenia przez Dyrektora Okręgowego oraz Dyrektora jednostki postępowań wyjaśniających w sprawie skarg osadzonego.

Ad.11. Analiza Zarządzenia Nr 36/11 Dyrektora Zakładu Karnego w Nowym Wiśniczu z dnia 30 grudnia 2011 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego jednostki wykazała, że została w nim uwzględniona możliwość prowadzenia rozmów telefonicznych przez osadzonych przebywających w oddziale III.

Ad.12. W Zakładzie dostępne są kodeksy karne wykonawcze (2011 r.) oraz broszury na temat zmian przepisów ww. kodeksu, które obowiązują od 1 stycznia 2012 r., jak również orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Konstytucyjnego – osadzony zatrudniony w bibliotece przedstawił egzemplarze ww. aktów prawnych przedstawicielom Mechanizmu w trakcie oglądu jednostki, natomiast pracownik radiowęzła udostępnił wykaz i program audycji dotyczących omówienia orzeczeń Trybunałów.

Ad.13. Zamki krat wewnętrznych w celach izolacyjnych zostały zabezpieczone przed możliwością zablokowania ich przez osadzonych, co wizytujący sprawdzili w trakcie dokonywania oglądu.

4. Inne nieprawidłowości wynikające z rekontroli

W rozmowach indywidualnych i grupowych osadzeni wskazywali również, iż niejednokrotnie zdarzyło się, że nie otrzymali odpowiedzi na prośby kierowane do Dyrektora jednostki. Żalili się również, że ich prośby o drobne, a jednocześnie istotne dla osadzonych rzeczy, takie jak: szczoteczkę i pastę do zębów, pobranie bluzy, wymianę odzieży, często rozpatrywane są negatywnie i osadzeni nie otrzymują uzasadnień takich decyzji. Ponadto, niektóre osoby skarżyły się na sposób informowania ich o wynikach rozpatrzenia ich próśb - otrzymują oni do celi listę podzieloną na dwie części: „prośby rozpatrzone pozytywnie” i „prośby rozpatrzone negatywnie”, zawierającą numery ewidencyjne osadzonych zamiast nazwisk oraz krótką informację o tym czego dotyczyła prośba. Osadzeni zwracali uwagę, że w ich ocenie jest to uprzedmiotowienie skazanych, cyt.: ”sprowadzenie

człowieka do numeru”. Mechanizm zalecił zmianę sposobu informowania skazanych o wynikach rozpatrzenia ich próśb i wniosków. Stanowisko KMP poparł Dyrektor Okręgowy, który zobligował Dyrektora ZK do niezwłocznego wykonania ww. zalecenia. Biorąc pod uwagę konieczność zapewnienia osadzonym ochrony ich danych osobowych, ustalono, iż wychowawca będzie indywidualnie informował skazanych o sposobie rozpatrzenia ich wniosków/próśb.

Pojawiła się również uwaga dotycząca zakazu stosowania przez skazanych prezerwatyw na widzeniu przyznanym w ramach nagrody przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 Kodeksu karnego wykonawczego. Dyrektor jednostki zaprzeczył, aby w podległym mu Zakładzie obowiązywał taki zakaz, zadeklarował wyjaśnić sprawę oraz wyposażyć pokój przeznaczony do realizacji ww. widzenia w prezerwatywy.

5. Dobre praktyki

Krajowy Mechanizm Prewencji bardzo pozytywnie ocenia praktykę wprowadzoną w Zakładzie Karnym w Nowym Wiśniczu - i w innych jednostkach Okręgu Krakowskiego - biorąc pod uwagę obowiązujące przepisy, polegającą na umożliwieniu skazanym dokonania zakupów artykułów tytoniowych w trakcie widzeń. Dyrektor Okręgowy podejmując taką decyzję uwzględnił często trudną sytuacją finansową skazanych oraz specyfikę uzależnienia. W rozmowach z wizytującymi skazani niepalący podkreślali jednakże, iż osoby palące są w ten sposób bardziej uprzywilejowane. KMP zaleca rozważenie umożliwienia osobom niepalącym dokonywania zakupów środków higienicznych w trakcie widzenia (na ich niewystarczającą ilość skazani również się żalili). W ten sposób obie grupy będą traktowane zgodnie z zasadą równości wobec prawa.

Należy również zaznaczyć, że osadzeni bardzo pozytywnie oceniali pracę wychowawców. W dużej mierze może wiązać się to z faktem, iż wychowawcy nie są obciążeni pracą z szerokim kręgiem skazanych - na jednego wychowawcę przypada ok. 45 skazanych. Mechanizm stoi na stanowisku, iż zbyt duża liczebność grup wychowawczych utrudnia pracę w dziale penitencjarnym i może przyczyniać się do konieczności świadczenia pracy przez personel w godzinach

nadliczbowych. W opinii KMP należy stale dążyć do zmniejszania liczebności grup skazanych przypadających na wychowawcę, by móc lepiej organizować pracę wychowawczą i resocjalizacyjną oraz skuteczniej oddziaływać.

6. Wnioski

Czynności przeprowadzone przez przedstawicieli Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” w ramach rewizytacji jednostki pozwalają stwierdzić, iż większość nieprawidłowości związanych z jej funkcjonowaniem, które ujawniono w trakcie poprzedniej wizytacji, zostało usuniętych. Dyrektor Zakładu oraz jego Zastępca pozytywnie ustosunkowali się do zaleceń i rekomendacji Mechanizmu realizując je, w trudnych warunkach architektonicznych i finansowych, w miarę posiadanych możliwości i środków.

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, **Krajowy Mechanizm Prewencji ponownie rekomenduje, adresując do Dyrektora Zakładu:**

1. wyeliminowanie nieprawidłowości w traktowaniu osadzonych przez poszczególne osoby z personelu jednostki;
2. wyłączenie izby chorych oraz cel izolacyjnych z listy cel branych pod uwagę przy stwierdzaniu występowania lub braku przeludnienia, tym samym z ogólnej pojemności jednostki;
3. zapewnienie odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach zgodnie z sugestiami zawartymi w punkcie Ad 3. niniejszego Raportu;
4. wyposażenie łóżek piętowych w drabinki i zabezpieczenia przed upadkiem;
5. naprawę okna w celi nr 18;

oraz zaleca:

6. zmianę sposobu informowania osadzonych o wynikach rozpatrzenia ich próśb i wniosków;
7. wyeliminowanie zakazu stosowania prezerwatyw na widzeniu realizowanym w ramach nagrody przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 K.k.w;
8. przeprowadzenie szkolenia dotyczącego budowania właściwej atmosfery w jednostce dla funkcjonariuszy działu ochrony i pouczenie lekarza o właściwym odnoszeniu się do skazanych;

Mechanizm, adresując poniższe zalecenia do Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Krakowie, rekomenduje również:

1. przeznaczenie środków finansowych na zapewnienie odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach wieloosobowych;
2. zmniejszenie ogólnej pojemności jednostki poprzez wyłączenie z niej izby chorych i cel izolacyjnych oraz zmniejszenie liczby miejsc w celach kilkunastoosobowych;
3. zapewnienie środków finansowych umożliwiających wyposażenie łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia przed upadkiem;
4. rozważenie umożliwienia skazanym dokonywania zakupów środków higienicznych podczas widzenia.

Do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej zwraca się z zaleceniem:

1. zmniejszenia ogólnej pojemności jednostki poprzez wyłączenie z niej izby chorych i cel izolacyjnych oraz zmniejszenie liczby miejsc w celach kilkunastoosobowych.